

Иван Томов Киров
ПЪТЕВОДИТЕЛ
Паметни знаци в Ценово и
околните местности

2010

Предговор

Бъдещето винаги се нуждае от минало!

С очерка паметни знаци си поставих задачата да систематизирам всички материални останки от миналото, тяхната история и приносът им за икономическото, културно-просветното и духовно развитие на селото. В издадените книги за Ценово, почти всички паметни знаци са описани по различни поводи. В настоящия очерк-беседа съдържанието е с екскурзионно-туристическа насоченост. В своята повече от 300 годишна история, от една сграда „Чаушхан” селото се разраства с името „Чаушкьой” след освобождението Чаушево. През 1934 г. е преименувано на с. Ценово. Населението от пришълци се превръща в местни жители, ревниво пазещи имената на селищата на своите праотци. Феодални отношения през дългото турско робство, са пречка за цялостното развитие на селото. Към края в периода на българското възраждане/18-19 век/, проблясват първите искри на културното и духовно развитие на селото. От този период датират и първите паметни знаци в селото и околностите му описани в следващите страници.

Автора

Раздел I

Исторически

Руския паметник

г-л Алексадър Арнолди –
освободителя на Ценово и Бяла

Кавалерист от отряда на Арнолди от
ескадрона на Казака Матей загинал при
Ценово на 25 юни 1877 г.

В околностите на селото, до магистралата Бяла – Свищов се намира паметника на руски воин Казака Матей, загинал за Освобождението на България. Този паметен знак е единствен на територията на община Ценово. Казака Матей е първата жертва на източния /Русчушки/ отряд. На 6 юни в боен поход Свищов – Бяла в местността „Драка байр” – в засада, от черкезки и башибозушки банди е нападат първи ескадрон от 12-ти Драгунски, казашки

кавалерийски полк. В завързалото се сражение, бандите са разбити, прогонени и освободено селото. В битката загива кавалериста казака Матей Афанасиевич Смирнов. На лобното място е забит дървен кръст с надпис „Тук почива казака рус Матей“, 25 юни „де“ 1877г. за вослобождението на България”. 25 години по късно 1902 г. прогнилия вече дървен кръст е заменен с каменен, - дело на местни майстори каменоделци. В 1964 г. поради трудности при обработка на терена около паметника, Общинския съвет реши и премести паметния знак до шосето. Пренасянето на останките и погребването стана по християнски ритуал. От тази година редовно на 3-ти март признателните Ценовчани поднасят венци и цветя. Паметника е един от местните екскурзионно – туристически обекти. Той е един от 450-те паметници на признателност към братята освободители.

Мемориал на загиналите във войните за национално обединение Ценовчани

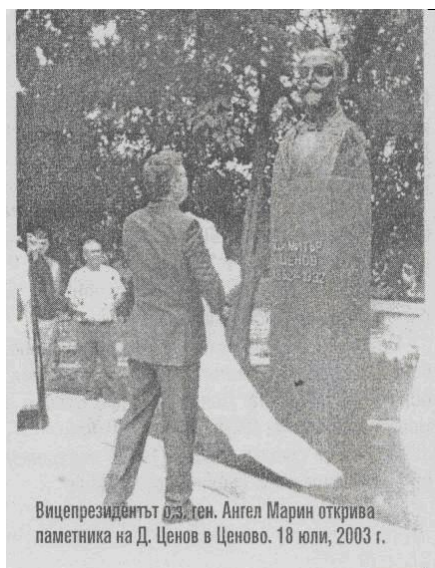
В центъра на селото е издигнат внушителен монумент на загиналите във войните ценовчани. Паметни плочи на опълченците и членове на революционен комитет преди освобождението родени в Ценово. Четириметровия монумент е изграден от бял Басарбовски камък. Каменния корпус е дарение на фирма „Скални материали” гр. Русе на стойност 6000 лева. Оформлението и изписване имената на загиналите е дело на скулптора Дилиан Хубанов от гр. Русе, учител по архитектура в Техникума по сградостроителство. Финансирането на обекта извършва общинския нар. Съвет на стойност

11 000 лв. Текста и имената на загиналите издири местния краевед Иван Томов. Паметния знак е открит на 23 ноември 2006г. от кмета на общината д-р Петър Петров – родом от с. Долна Студена. Слово за загиналите произнесе Иван Томов. Паметния знак на загиналите във войните Ценовчани има дълга 85 годишна история. В 1921г. селската земеделска управа – тричленка с председател Петър Чунев, членове Киран Савов и Русан Генов изграждат инициативен комитет в състав: Иван Костов, Драгоз Ваков, Тодор Пасев със задача да организира събиране на средства за изграждане паметник на загиналите във войните ценовчани. За секретар – касиер е избран Иван Костов с помощник Драгоз Ваков. В същата и следващи години започва събиране на пари от бившите фронтовици, близки на загиналите и други селски труженици. До към 1930 г. са събрани към 5000 лв. Те обаче не са достатъчни. Местната власт отказва да доплаща с мотива, че няма пари. Имало е голям спор за мястото. Едни са предлагали да бъде в църковния двор, други пред кръчмата на Стефан Пенчев, трети пред общинския съвет /където е сега/. Със спорове, партийни ежби, недостатъчни средства не могло да се изгради желанието от населението паметник. Идва 9 септември 1944 г. – след тази дата влиятелни историци дават неправилни

тълкувания за миналите войни, като ги обявяват за „Царски”. Монархията която през 1946 г. с референдум е отхвърлена. България е НР. Дългата мечта на ветераните е помрачена. През 80-те години на миналия век, възниква „Всенародно движение” за възстановяване и изграждане на войнишки паметници на загиналите във войните. По редица причини от обективен и субективен характер местните власти не решават проблема за да се реши чак сега 2006 г.

На мемориала са вградени паметни плочи на загиналите ценовчани: в Сръбско – българската война 1855 – 1, Балканската война - 6, Първата световна война – 35, Втората световна война – 4, опълченци – 6, членове на революционния комитет преди освобождението – 4-ма.

Бюст-паметник на Димитър Апостолов Ценов

На 18 юли 2003 г. кмета на община Ценово инж. Симеон Монеv – родом от Ценово открива бюст-паметник на Димитър Ценоv в центъра на селото, дело на прекаралия детските си години в Ценово скулптор Ивайло Савов Попов.

Празненството уважиха множество гости между които: о.з. ген. Ангел Марин – вицепрезидент на Р България, Великотърновския митрополит Григорий, доц. Д-р Нено Павлов ректор на Стопанската академия „Д. Ценоv” – гр. Свищов и др.

През 1934 г. със заповед №2820 от 14 август на Министерския съвет село Чаушево се преименува на село Ценово. В заповедта се цитира - селото се преименува на името на именития свищовски търговец Димитър А. Ценоv дарил 40 млн. лева за фонд построяване и обзавеждане на висшето търговско училище в гр. Свищов. В мотивите на околийското управление гр. Свищов за Чаушево да носи името Ценово е отбелязано: Селото се развива, като търговски център с пазарище /вторник/, развита магазинна мрежа, икономически просперитет. Заслугите на Димитър Ценоv са с общонационално значение главно на стопанския фронт. След освобождаването се изиявява като крупен предприемач, търговец и акционер. Неговата фирма построява първия водопровод в София, жп линията София-Перник, Мездра-Враца-

Видин, нефтената рафинерия в Бургас 1899 г. и много други. Огромният капитал от 70 млн. зл. лева пускал в обръщение на „Ползу роду”. Истински стопановед, крайно коректен, честен държал винаги за правото. Важна страна на дейността му е неговата благотворителност. С парични суми е дарявал бедни хора, сираци от войните, учебни заведения и дружества главно в Свищов, София и други градове. На тогавашното и сегашно поколение българи, Димитър Ценов остава за пример. В живота се успява казвал той с много усилия, много старание и образованост. Освен природната даденост /дарбата/, за успехите е нужна много работа и системен труд. Проявява голяма далновидност. Продължава възрожденската традиция за благотворителност. Всичко, което можал го дал за образование и просвета. За ценовчани е чест и гордост родното ни село да носи неговото име – Ценово. Димитър Ценов починал на 21 май 1932 година на 80 година погребан е в родния си град Свищов.

Християнския кръст

На хълма „Бог баир” – западно от селото е издигнат 18-метров железобетонен Християнски кръст с тегло 52 тона на стойност 47 хил. лева. Паметния знак е символ на християнските добродетели, „пазител” на селото, на околностите и цялата община. За изграждането спонсори дариха 25 хил. лева. На 2 юли 2007 г. при масово стичане на населението от селото, кмета на общината д-р Петър Петров откри знака символ – „Христовия кръст”. Освещаване извършиха свещ. Славчо и Михаил от Великотърновската епархия, читалищни самодейци изпълниха богата литературно-музикална програма.

Джамията

Мюсюлманския храм е строен преди повече от 300 години. По време на Освободителната „Руско-Турска” война 1877/1878 г. е била тилова болница-лазарет на Източния /Русчушки/ отряд. Щаба на отряда се установява в с. Брестовица – съседно на с. Ценово. Около сградата е намерена ценна реликва от бойно снаряжение – щикове на руски пушки „бердак” съхранени в местния музей. В помощ на медицинския персонал са работили десетки девойки и млади невесты, като санитарки хигиенистки. Взаимната помощ на местното население по изхранване на солдатите и тяхната помощ по прибиране на реколтата /юни, юли/ заражда искрена

дружба. Думата братушки прозвучава и от двете страни.

Пещерата

На около 6-7 километра от селото в посока изток се намира Пещера. Местността носи същото име. Скалното образowanie има форма на колиба с размери 8-10 м. дълбока и 3-4 м широка. Предполага се, че е била обитавана от първобитния човек. При изкопни работи от иманяри е намерено каменно сечиво типично за нашите праотци. Пещерата по време на робството е служила за укритие на хора и животни. В по ново време е ползувана за кошара на добитък /овце, говеда/, при дъждовни и мразовити дни. Пред пещерата има забит паметен знак /паметник/ на загинала девойка от съседното село Обретеник на име Мария, най-хубавата

девойка от селото, турци зулумджии се закарвали да отвлекат и изнасят. За да се предпази решила да се укрие в пещерата. В легендата се разказва, че при пътуването към укритието се разплела нишка от кълбото, което носела под мишница. Озверените насилници след като неможли да я открият в селото по нишката на разплетеното кълбо я откриват в пещерата. Там я изнасилват, отрязват и дългите коси с които я обесват в пещерата. Близките и я откриват, погребват я и забиват каменния знак с надпис Мария – година и дата на погребението.

Хайдушките дупки

На 3-4 километра източно откъд реката е местността „Чуката” в подножието на гората „Кара Орман”, в скалата се виждат две дупки с височина 1.30 м., ширина 1 м., дълбочина 3-

5 метра. При влизане през долната дупка се излиза през горната и обратното. Това скално образowanie „Скривалище” по време на Турското робство е служело за убежище на непокорните българи, наричани тогава Хайдути. Те са били закрилници на поробеното население. За тях народа разказва легенди, приказки и песни. Освен гората закрилница, за укрития народните закрилници са ползували пещери, скални образувания, дупки – които народа нарича „Хайдушки” – такава име носят и тези в местността „Чуката”.

Попмртиновата пещера

Намира се в местността “Папазпънара”, на около 100 м. надолу от чешмата в дерето, на левия скат обрасъл с дървесна растителност. За пещерата се говори, че поп Мартин е укрil един постав злато вземато от турска хазна. Парите са събирани от местното поробено население /раята/. За поп Мартин има множество легенди в много селища на България. В Ценово и до днес е запазена легендата: “Преди около 300 г. на Петковден р. Янтра ням свидетел на вековете е приела кървите и притаила тайните на едно цяло българско село – Брестова паланка. По време на кържалийските вилнежи и еничарски грабежи, тогавашния русенски валия организира шайка. Използувайки отсъствието

на поп Мартин от селото. Гавазите му отвлекли жена му и хубавата му дъщеря. Изнасилили ги и ги потурчили. Попът за да си отмъсти смъкнал патрахиля съблякъл расото и запасъл хайдушка сабя. Под водачеството му в този край била сформирана първата хайдушка чета, за да мъсти на поробителя и да закриля поробеното население. Между селищата Брестова и Батин четата напада турската хазна със събраните данъци от местното население, укрива ги в пещерата. Този акт озлобил турските власти. Валията издава заповед – населението да залови поп Мартин и неговите четници. След отказа последвала втора заповед – селището да се обсади, опожари а населението избие. В пламъците намерили смъртта си деца, старци, мъже и жени. По чудо оцелелите се укриват в съседните гори. Така изчезва околното селище Брестова в местността „Кошарите”. За препитание, сигурност и покрив оцелелите жители на изчезналото селище се заселват около Чаушхан, Чаушкьой, Чаушево и от 1934г. с. Ценово”.

Марковските стъпки

На около 3 км. източно от селото отвъд реката в местността чуката на скалната площадка, около 20 м² личат следи от скални

образования – грамадни стъпки, скална плоча наподобяваща на софра /синия/ около която вертикални камъчета наподобяващи столчета. На софрата има издълбани „паници”, „вилици” и „лъжици” в голям формат. Тези образования хората определят като съдове на Крали Марко. В легендата се разказва, че Марко бил великан. При движение по скалите правел стъпки. При хранене изяждал една пещ хляб, с една крачка прескачал реката, хвърлял камъни от стотици метри и улучвал баш душманите. Измъчения народ мечтаел за силни личности, като Крали Марко да го спасяват от мъките и теглата. За тях той създава приказки и легенди каквато е тази за Крали Марко. В тази местност се говори за златното съкровище на Крали Марко зарината в земята.

Раздел II

Природо-географски

Чешмата в папазпанара

На около 3 км североизточно от селото се намира чешма. Нейната история датира от времето на изчезналото през турско селище Беристолу /брестова паланка/. Тя била един от водоизточниците на местното население. През турско се именувала „Папаз бунар” /попски кладенец/. За по-кратко е наричана „папаза”. Добрите питейни качества на водата се дължат на гористата водосборна област. От промивката и разлагането на горските плодове – шипки, малини, къпини, дренки. Билкови растения – жълт и бял кантарион, подбел, кумунига, кокичета и др. При есенен и зимен разпад заедно с водата, лечебните вещества се попиват в земята. По нататък достигайки непропускливия пласт, под наклон излиза изворната вода. В подножието на хълма „Папаза” през 1960 г. са прокопани кладенци, от които с мощни помпи се изтласкваше вода за водоснабдяване на съседното с. Белцов. В последствие бяха изоставени поради по-ефективната вода от Батинския водоизточник, водоснабдил почти всички села от Ценовска община.

Хаджийска чешма

В центъра на ценовското землище, източно отвъд реката, на 6-6,5 км се намира „Хаджийската чешма“. Като изворен водоизточник датира от незапомнени времена. Около нея, западно на 200-300 м. са изровени множество керамични съдове /канички, погребални урни, гърнета, паници и др./ присъщи на траките 3000-2000 г. преди Христа /н.е./. В дълголетната си история чешмата има три имена. През средновековието „Черковище“, в началото на турското робство „черкуша“ – име на птица кос /сърджек/, която масово нападала лозята в съседната едноименна местност. Поради тектоника на земните пластовете, земетръси, свличаща и др. много пъти водата се е

загубвала. В края на робството, при управлението на Хаджи Али Ефенди е извършено поредното водохващане и изграждане на сегашното й място. В тези години получава и новото и последно име „Хаджийска чешма”. В стари топографски карти е запазено името „Черкуша”. В този си вид чешмата е изградена 1912 г. Местни майстори каменоделци извършват строителните работи, оформят архитектурен вид, издълбават каменни корита, тогава са били дървени. В края на коритата е изградено перало. През летните дни множество жени перат и избелват тъканите през зимата памучни, ленени и калчищни платна. За качеството на белите платна спомага зелената трева на поляните в околностите на чешмата. Мокрите платове върху зелената трева предизвиква химична реакция в резултат на която се отделя газа хлор /Cl/ избелител. През 1997 год. изворната вода на чешмата отново се изгубва. По инициатива на тогавашния кмет Владимир Калинов фирмата „гравитачно прихващане” гр. Велико Търново извърши ново водохващане, при запазване на изворния каптаж. На 7 м. дълбочина по наклон е прокопан нов канал от 400 метра с четири шахти. Положени са солидни метални изолирани тръби. Трите чучура без да се влияят от годишните времена текат с пълен капацитет. Съществува поверие за класов

подход при пиене и пълнене на вода. Средния чучур /гурна/ най-отгоре за богатите, десния за средно богатите и левия за бедните с обидната дума „въшкари” . За кръвната връзка на Хаджийската чешма с ценовчани говори и факта – през 1970 г. ОС Русе решава – водата да се каптира за водоснабдяване на с. Горно Абланово – за една нощ ценовчани масово заличават ориентирите на трасето. Истински „Оазис” на ценовския кър някога, и сега Хаджийската чешма е неотменна част на селото и неговите жители. Притегателен център за деца и възрастни, всеки сезон, всеки празник. През 2007 – поляните и терена около чешмата се благоустрои с леки сенници, беседки, маси на открито и др. Тук е и зимната хижа на ловците от местната дружинка.

Извори в околните местности /кайници/

Всяка истина е най-ценна, когато идва от извора. Това важи в голяма степен за качеството на водата. През каквито и тръби да минава /железни, каменни, дезинфекционни, хлорни препарати и др./ най-чиста остава питейната вода от извора. В минали времена, а и до днес местните хора предпочитат изворната вода. Битува поверието на изворчетата и около тях да се вържат „червени конци“ за да не пресъхнат. В околните местности на селото има няколко изворчета /кайничета/ - на „плуг баир“, първата горичка в началото на дерето, „чуката“ в дерето, в подножието на гората „караорман“, кайника в местността „под кайника“, в подножието на хълма „плуг баир“. За последния не се помни да е

пресъхвал, но през лятото на 2009 г. /август/ пресъхна. По мнение на специалисти причината е разместване на пластовете и особено на непропускливия /глинест, мергелов/ пласт, какъвто е на „плуг баир”.

Железния мост на река Янтра /стария мост/

Рядко уникално съоръжение с висока архитектурна стойност. Моста е обявен за символ на Ценово, както „Мадарския конник за България” То заедно с часовниковата кула на сградата на бившия ОНС съставлява герба на Ценово и Ценовска община. Железния мост на Янтра при Ценово е строен 3 години – 1907 – 1910 г. Желязната конструкция е дело на белгийска фирма, каменните диреци са зидани от групи каменоделци – балканджии и

местни майстори. Здравината на моста се определя от стоманените греди и дъговидните парапети. Монтажните работи са извършвани чрез съединителни болтове и ковано желязо. Преди построяването на моста минаването на реката се извършвало с каик – за колите и каичка /малък каик/ за пешеходци. Мястото за преминаване е било на завоя до селото – наречено каиците. По нагоре плиткия участък наречен „гечита”, през лятото се газел от колите и пешеходците. Почти всяка година е имало жертви от удавянето на хора и добитък. Често пъти при наводнения с цели седмици хората са спели по нивите докато спаднат водите. Храна и хляб донасяли през кривинския дървен мост и беленските дървени мостове, по сетне след 1864 – моста на Колю Фичето. Железния мост е дълъг 85 м. и широк 3 м. Място за разминаване на две волски коли. При механизацията на селското стопанство, новата техника се затруднява при преминаването през моста. Изграждането на нов мост става неотложна необходимост. След корекцията на реката 1970 – 1974 г. и магистралния път Свищов – Ценово – Русе /път трасиран 1929г. и недовършен/, 1979 – 1980г. за две години е изграден нов мост – отговарящ на изискванията на съвременната транспортна и селскостопанска техника. Новия мост успореден на стария е дълъг 120 м. и широк 8 м. – напълно задоволяващ

нуждите на селото, на областта и държавата
като цяло.

Песен за Ценовския мост

Сто години Ценовския мост
Зиме лете е на своя пост.
Впил нозе в земните недра
Янтра гали го деня и нощя
С Кралимарковската си снага
Укротяваш буйната река
Теб създаде те преди век човека
Да му служиш два три века
Ако не би чудо станало
Не би се песен пяло
Сътворили са го дедите ни
Със поклон благодариме ний.

Текст: Ст. Алексиев

Река Янтра

Река Янтра е втората по големина в Дунавската равнина /след р. Искър/, граница между средно-северната и източната и част. Извира от Стара планина – връх Бузлуджа. Преминава през и покрай множество населени места: градове – Габрово, Велико Търново, Долна Оряховица, Полски Тръмбеш, Бяла. Села: Драганово, Ценово, Д. Студена, Белцов, Джулюница, Беляново и др. Влива се в р. Дунав чрез естуарно устие именувано „Янково гърло” при с. Кривина. При с. Крушето приема най-големият си приток р. Росица. В своя път от Балкана до р. Дунав се равнява на 285 километра. В различните исторически периоди реката носи различни имена. През римското владичество на земите на Балканския полуостров се наричала „Ятрос”. През вековете на първата и втора българска държава /681-1396г./ се именува р. Янтра. През петвековното /1396-1877/ османско владичество се именува – Етъра. След Освобождението в горното течение – в балканската част изворните потоци носят различни имена: - Новомахаленска, Жълтенишка, Паничарка, Синкевица, Патока. В предбалкана – Габрово и района – Етъра. В средното и долно течение вървят и двете имена – Етъра и Янтра. С благозвучната име „Янтра” са именувани десетки предприятия, фирми, дружества, спортни клубове и

състави. От векове се знае, че там където има вода, река – там има и живот. Най-голямо природно богатство за населеното място е когато през и покрай него минава река. Такъв благодат за заселване са избирали нашите пра, пра отци. Природата дава но и взема. Едно от природните бедствия е наводненията. При тях водната стихия за кратко време унищожават всичко което хората са градили за десетки години. Река Янтра е характерна със своите чести наводнения. Повечето от тях са през месеците май и юни, по-рядко март, юли, август и никога през есента. Наводненията са последици от климата и природните условия. Най-голямото наводнение от заселване на селото преди и след Освобождението е през 1896 г. Водите заливат $\frac{1}{2}$ от селото, достигат до пазара. Стопаните преместват жилищата в горния край на селото, в подножието на хълмовете „Бог баир”, „Драка баир”, „Черкез борун”. Много години се говорело, умувало за корекция на реката, за охранителни диги. По утвърден държавен план за три години /1965-67/ е извършена корекцията на реката в участъка Ценово и Д. Студена. Изградените диги решиха проблема с природното бедствие – „Наводнение”. Отвоювана е 12,099 дка. обработваема площ на „Елиите” – раздадена за ниви на собственици след 1990 г. До стария мост се изгради нов, отговарящ на съвременния авто-мото транспорт.

р. Янтра образува живописни меандри. Извивките в географска терминология се наричат меандри. Те са типични за речните корита в долното течение на реките. Ценовските меандри са живописни. Те заграждат три местности – „Бикя”, „Челнъка” и „Върбака”. Край бреговете на плажните ивици се отлагат ценни строителни материали- чакъл, пясък с общо име баластра. Освен ползата и красотата меандрите са причина на множество наводнения в низината /Елиите/.

Раздел III

Ритуални знаци

Знак за молебен

Правоъгълен камък с изобразен християнски кръст забит на поляната с лице на изток /източно православие/ на поляната до “Хаджийската чешма”. В сушави години месец май, юни, след играене на ритуала „пеперуда”, погребване в пясъците на р. Янтра мъртвеца „германчо”. От събраните продукти – боб, леща, ориз, месо в определен ден се провежда ритуала Молба /молебен/. На терена на Хаджийската чешма на открито определени хора „готвачи” – приготвят обилно количество котлова храна. Стопаните от селото с каруци, волски и биволски коли пристигат, имаше и пешаци. Пред събраното множество, селския свещеник поставя евангелието на паметния знак, обръща се на изток. Чете молитва и моли спасителя, всевишния бог да даде дъжд, да има берекет,

да се роди житото, ечемика, царевицата, слънчогледа. След божата литургия започва богатия курбан. „Готвачите” раздават безплатно приготвените гозби, стопаните на групи дискутират по проблема на сушата, за реколтата и как най-без загубна и прибиране.

Паметен знак за св. Трифон Зарезан

В подножието на местностите: „Лозев баир”, „Каракуш баир”, „Куванлъка” и „Геранчето” се намира паметен знак свързан с ритуала „Зарязване”, който е част от празника на свети мъченик Трифон. На 14 февруари, средата на последния зимен месец е най-големия празник на българските лозари. На този ден на селския мегдан /площада/ се събират каруците на лозарите, пълни със собственици на лозя. В първата каруца е „царя” на лозята и местния свещеник.

Кервана от каруци към 10 часа потегля за лозовите насаждения. След час пристигат на сборното място до ритуалния знак. Лозарите екипирани с лозарски ножици, торба с пита, варена кокошка и шише вино, пеша всеки отива на своето лозе. Зарязва като полива с вино зарязаната лоза с пожелание за плодородие. Резачите от съседните лозя се събират на групи, на крак ядът и се черпят и се състезават за по-хубави вина. В определен час се връщат на сборното място. На ритуалния знак свещеника изнася отново литургия. След освещаването става смяната на стария с новоизбрания „Цар на лозята” – керванът се връща, спира до дома на новия цар, който с ведро /котел/ черпи всички резачи. Гощавките, почерпките продължават до вечерта.

Раздел IV

Обществени сгради

Първата обществена сграда е тази на Караали „Чаушхан”. В нея настанява чифлишката администрация. Около тази сграда, за покрив, препитание и сигурност се заселват пришълци от близки и далечни селища. Същите ревниво пазят и именуват фамилията на родните си селища: Дяковци от с. Деков, Чатмалиици от с. Чатма /Босилковци/, Караманлиици от с. Караманово и др. По сетнещи години местната администрация се е помещавала в сграда наречена „удая”, в градовете казвали „Конак”. В периода на възраждането първия проблем бил изграждането на религиозен храм. Първата църква е построена през 1848г. 2-3 метра в земята. Поробителя не разрешавал християнския храм да се вижда и да блести. При разрешителното имало условие – преди да се изработи християнския храм в селото да се построи мюсюлмански. Така българи и турци едновременно започнали да строят църква и джамия на доброволни начала /ангария/. Двете общности си сътрудничели при доставка на материали – главно ломен камък.

През 1896 г. е построена сегашната църква Св. Параскева. Тогава се строи и първата училищна сграда – къща на два ката с 3 – ри стай. Старата килия била разрушена. Килийната метода била заменена с взаимо-учебната и класно-урочна система. Голямото наводнение 1897 г. подкопало основите на училищната къща в църковния двор. Към 1905 г. станало необитаемо. За учебна дейност на децата 4-5 г. били наемани частни зимници, плевни и др. В 1910 г. – свещ. Пантелей – бивш даскал в килийното училище полага основния камък на настоящата сграда – горния край на селото – циганската махала. За две години сградата е построена по типов план. Професор Шишманов – тогавашен министър на просвещението. Има подобие на буквата „ш” – фасада, две крила в средата стълбище.

Стаите големи, да побират 50-60 ученика в една паралелка. До към 1920 г. – постепенно училището става прогимназия. В 1923 г. става районна с ученици от 12 околни села. Отново класните стаи не достигат, отново се наемат частни зимници и къщи. В 1934 г. в спора за ново начално училище в южния край на селото, по субективни причини се решава надстройка на фасадата. През 1964 г. след откриване на VIII клас, неудобството в двусменно обучение наложи построяването на сградата с нови 4 класни стаи, столова. При въвеждането на полуинтернатно обучение, се наложи преминаване към едносменно обучение. Класните стаи след обед се превърнаха в занимални – наложи се ново училищно строителство. Надстройки на двете крила с пристройка на западното – 1970 г. С надстройките, пристройките се реши въпроса за кабинети, физкултурен салон със съблекални, зала за празници и тържества. Така в днешния си вид училищната сграда стана с 30 помещения. С последния генерален ремонт – външна облицовка – училищната сграда стана най-личната сграда в селото. През тези години се извърши строителство на работилници за парни съоръжения и др.

Паметна плоча

с имената на строителите на сградата на
църквата
„Св. Параскева” зазидана на лявата
страна на височина 6 метра.

**Св. Храмъ обновенъ преподобна
матерь наша Параскева ктиторица.
Престроител Илия, Престроител
Кръстю, Престроител Колю,
Престроител Петко. 1851 априлиа 23
дни**

**Напречен /в двете страни/ надпис
Престроител Цвятко**

**Строежа на новата църква е
завършен 1896 година. Старата
църква, в съседство с новата, строена
1851 г. е била в земята със височина
над земята един конник.**

До 1936 г. местната администрация бе настанена в частни сгради. 1936-1937 г. е построена сградата на общински народен съвет, 1943 г. на покрива е издигната часовниковата кула със селски часовник.

Проблем за селото бе читалищна сграда. Основаното през 1898 г. читалище нямаше сграда. Библиотечния фонд се съхранява в частни дюкяни, училищни коридори и др. В 1958 г. с доброволен труд и самооблагане бе построена настоящата

читалищна сграда, която отговаря на всички съвременни изисквания. След новото административно деление България, с. Ценово стана център на селищна система с девет населени места с новото име община Ценово – 1984г., общинската сграда стана тясна и неудобна за новата администрация. В същото положение изпадна и селското стопанство. На територията на общината бе изградено АПК /аграрно промишлен комплекс/ „Янтра”. За решаване проблема на сградния фонд бе построена нова сграда близък с две триетажни сгради на буквата „Г” – 1985г.

Проблема със здравното осигуряване бе решен с комбинираната сграда – здравна с аптека. Медицинско и стоматологично обслужване 1968 г. В периода 1970 г. се изгради търговска сграда с магазини и разкошен ресторант.

Предприятието „Комунални услуги” изгради триетажна административна сграда 1975 г. С оформения център с. Ценово придоби градски вид. Промените 1989 г. /10-ноември/ - прехода от социализъм към демокрация се отразиха отрицателно във възхода на с. Ценово и общината като цяло.

Целодневна детска градина

Стадион “Янтра”

Съдържание

I Раздел – исторически

Руския паметник

Мемориала на загиналите във войните

Бюст паметник на Димитър Ценово

Джамията – болница лазарет

Христовия кръст

Пещерата

Хайдушките дупки

Попмртиновата пещера

Марковите стъпки

II Раздел – природо-географски

Мостовете на р. Янтра

Меандрите на реката

Хаджийската чешма

Чешмата в Папаз панара

Изворите – кайници

III раздел – ритуални знаци

За молбата /молебен/

За празника Трифон Зарезан

IV Раздел – Обществени сгради

***Материалът е подготвен със
съдействието на
информационно-обучителен център
при НЧ „Христо Ботев – 1898 –
Ценово”***

***с. Ценово, обл. Русе
ул. “Цар Освободител” №79
тел. 08122 2425
GSM: 0878 122952
e-mail: tsenovo.ch@gmail.com***

